

Kom mai du skjønne, milde...

Mange voksne personer husker godt mai-dagene 1945. Det var frigjøring fra den tyske okkupasjonen og flagget gikk til topps i bygd og by. Men for mange ble det ikke noen glade dager. Det gjaldt de som havnet på "feil" side. Medlemskap i Nasjonal Samling (NS) var ved lov kriminalisert.

Gjennom to artikler, nærmest i novel-leform, blir mai-dagene 1945 beskrevet av Tore Hølbekken (pseudonym) som har hatt samtale med en som var på "andre siden". Dette er andre og siste artikkel.

Humøret var lågt de første dagene. Verst var det for de som hadde husdyr, og som måtte overlate stellet til de som var heime. Det var lammingstid for sauene, og mange grudde seg for å be naboen om hjelp når det trengtes fødselshjelp, eller når lamma skulle merkes før slipping. Etter hvert ble det mindre strengt. Det ble høve til å sende hjelp til de gårdene som trengte det mest. Mange av vaktene var også gårdbrukere, og de måtte forsømme mye av det som skulle ha vært gjort på

denne tia. Til disse gårdene ble det sendt fanger som fikk i oppdrag å reparere gjerder, sette poteter, tynne turnips, og anna arbeid som det hasta med. Etter hvert fikk vi og komme til bruk der eieren satt som fange. Det ble rift om å få bli med på slike oppdrag. Hadde vi vært sa heldige å få med oss en "snill" vakt, varta de opp med det beste som huset hadde til middag. En gjeng som ble sendt til en som hadde sittet i fengsel under krigen opplevde vi imidlertid det motsatte. Han hadde bestemt at fangene ikke skulle få anna en "stormsuppe" - en rett som ble mye nytta i de tyske fangeleirene. Den var kokt på kjøttkraft, men med bare noen få kjøttslitrer, rå kålribitter og mye vann. Fangene skulle tynne turnips, men en av dem tok en grundig hevn over serveringa. Han luka bort alle små turnipsplanter, og satte igjen en kraftig vassarveplante i stedet.

I slåttonna ble det rift om å få hjelp fra fangeleiren, og om dagen var det bare få som var igjen i leiren. Det var mest bare de som ble innkalt til avhør. Det var da så fint vær den sommeren, og på mange gårder ble hesjinga unnagjort på et par dager.

Av Tore Hølbekken

Var serveringa god, gjorde fangene sitt beste, men var det dårlig kost, eller de var hos en vakt som de ikke likte, ble det hesja så tjukt at høyet hadde liten sjanse til å bli tørr. Det var lite av lesestoff i leiren, og smugling av aviser ble en sport. Etterhvert kom det referat fra rettsaker som gjalt terrorister fra fangeleirene. Mange av de hadde vært frontkjempere. Vi hadde noen slike iblandt oss, men de nektet for at de hadde hørt om konsentrasjonsleirer der de hadde vært, men straffekompanier av desertører visste de om. Den opplæringa de hadde gjennomgått under opplæringa til soldat, var neste like ille. Var det noen som i avisen drista seg til å ta oss i forsvar - såkalt "silkefront", ble mottatt med takk, men det var langt imellom disse som drista seg til slikt. Sommeren gikk utrolig fort, men mange lengta nok heim til sine, og var Ott-same på hvorledes det ville bli om de ble sendte bort. En av de første dagene av september kom meldinga om at vi skulle overføres til en samleleir lenger sør i fylket. Skoleferien hadde vart fra 10. mai og like til nå først i september.

- Ja, det som skjedde senere tror jeg vi får ta en kveld til på. Du får prøve å få til noe av det jeg har fortalt nå. Det var så mange ting han hadde nevnt, så jeg fant det best å ta notatene, og få de satt ned på papiret så snart jeg kunne, men det var ikke godt å få det til nå først i mai. Om morgene den 11. mai, så jeg at det kom flagg på halv stang borte hos ham. Utpå dagen drista jeg meg til å ta en telefon til kona hans, og spurte hva som sto på. Ho fortalte at han hadde blitt sjuk om natta, og døde like etter at legen var kommet. Det var hjertet som hadde svikket. Til henne hadde han aldri klaget over noe, men hadde hatt dager da han var lite tess. Når jeg tenkte etter, hadde jeg den kvelden han var hos meg, sett at et par ganger plutselig hadde tatt seg til hjertet, og at det tok ei god stund før han kom i gang igjen. Nå forsto jeg hvilken grunn han hadde for det.

Det ble bare første kapittel av det han hadde opplevd fredsvaren, og som det hadde blitt viktig for ham å få det skrevet ned.

Den 11. mai ble ikke bare hans "D-dag", men også hans dødsdag. Skjebnens luner er mange...

Kom mai du skjønne, milde...

Mange voksne personer husker godt mai-dagene 1945. Det var frigjøring fra den tyske okkupasjonen og flagget gikk til topps i bygd og by. Men for mange ble det ikke noen glade dager. Det gjaldt de som havnet på "feil" side. Medlemskap i Nasjonal Samling (NS) var ved lov kriminalisert.

Gjennom to artikler, nærmest i novel-leform, blir mai-dagene 1945 beskrevet av Tore Hølbekken (pseudonym) som har hatt samtale med en som var på "andre siden".

Det er noen år sea nå, de første dagene i mai, at han kom til oss en kveld. Nå hadde det hendt noen ganger i det siste at han kom til meg når noe skulle skrives. Jeg lurte nok litt på hva det kunne være denne gangen. Da vi hadde drøfta været ei stund, kom han til saka: Du lurar vel på hva jeg på hjertet denne gangen. Det er noe jeg har gått og tenkt på lenge, men som jeg har gruet meg med å komme fram med. Jeg gjør det for ungene sin skyld, og det skal

ikke bli kjent før jeg er borte. Det må du love meg. Nå i de siste dagene har det komme for meg at det var best å få det unnagjort. Du får ta noen notater ikveld, og så får du forme det sia. Så kan vi gå gjennom det en annen gang for å se om du har forstått meg rett, eller om det er noe viktig jeg har glemt. Haster det så me det da, spurte jeg. Han satt ei stund og holdt den ene handa mot brystet, men sa ikke noe. Så kom det etter hvert: "Vi er kommet til mai måned nå. I alle år etter fredsvaren har tankene gått tilbake slik jeg opplevde freden og friheten. Jeg var nemlig en av de som i mai i-45 mista friheten. Den 11. mai ble i grunnen min "D-dag". Da kom de - "gutta på skauen", som hadde rømt til Sverige, ja sogar en Lingekar dukka opp, sammen med en bra tropp av bygdeungdom, som hadde et arm-bind på ei uniformsjakke, som jeg ikke hadde sett før. De tok til med å samle inn N.S.-medlemmer og sympatisører. De ble henta og plassert i et gammelt forsamlingshus, som sto tomt. Dette tok sin tid, for noen måtte hentes flere mil fra sentrum. Var de ikke heime når de kom, ble de på

Av Tore Hølbekken

arbeidsstedet. Aller nådigst fikk de se innom heime, og for å ta avskjed med sine. Ikke så få steder skjedde dette med revolver i ryggen og dette gjorde at de som ble igjen, ble fryktelig redd. Mange av de som ble utplukket til å være med på hentinga, så det som ei stor ære og oppmuntring. Sent på kvelden var innsamlinga fullført. Lederen, som var fra nabobygda, hadde vært underoffiser før krigen. Han var blitt tatt da en av Rinnans folk hadde rulla opp ei motstandsgruppe, som hadde forgreninger til flere bygder. Han holdt en tordentale, der han skildra hva han hadde fått gå i gjennom, og fortalte hva som ville skje med oss som nå var fanger. En av vaktmennene viste oss hvor godt vepna de var, både med håndgranater og Stenguns - et skytevåpen som jeg ikke hadde sett før. Så ble det kommandert oppstilling, og i samla flokk gikk vi til et skolehus, og der ble vi plassert i kjelleren, men før vi kom så langt, måtte vi gå "spissrotgang" over et veikryss, der det hadde samla seg en del av bygdefolket. Noen nytta høvet til å komme med ukvemsord til somme av

fangene, men best husker vi ei kone som ropte: "Pin dem, plag dem". Mellom oss fanger ble ho senere hetende "Pine'e". To av fangene, som hadde vært odførere i hver sin kommune, ble satt til å koke kaffe, og til den fikk vi hver vår brødskeive. Første natta måtte vi ligge slik vi var på snaue golvet, men dagen etter fikk vi sende bud heim etter ullteppe og hodepute. Dagen etter ble vi fordelt på to klasserom. Kjellerromma ble nytta til kjøkken og matsal, og to ble satt til å være kokker. De var vi heldige med, for de kunne litt om matstell. Fikk de bare noe å lage mat av, greide de det bra. Når sant skal sies var forsyningssituasjonen ikke særlig god for de som feira friheten heller. Etterhvert kom det litt utenfra, men av det fikk vi svært lite. Justisen var streng, især når vi skulle på utedo. De fulgte oss helt inn til dodøra. Mange av oss var redde for den uvørmehet med skytevåpen som mange av vaktene viste, men heldigvis hendte det ikke noe uhell i leiren.

(Fortsettes)

106322